

Utviklingen i alderspensjon per 30. september 2018

Notatet er skrevet av Bjørn Halse, bjorn.halse@nav.no, 12. november 2018.

Sammendrag

Ved utgangen av september 2018 var det 933 432 personer som mottok alderspensjon. Det er 21 371 flere alderspensjonister enn per 30. september 2017. Økningen fra 2017 til 2018 er på 2,3 prosent. Det er ventet at antall alderspensjonister vil vokse også i årene framover. NAVs siste prognose indikerer at antallet vil passere 1 million i løpet av 2021.

48 367 personer ble registrert som nye alderspensjonister i de tre første kvartalene i 2018. Det er noe lavere enn i samme periode i 2017, hvor antallet nye alderspensjonister var 49 054. Gjennomsnittlig alder ved første uttak av alderspensjon var 65 år i de tre første kvartalene i 2018. For kvinner var gjennomsnittlig alder ved første uttak 66 år og for menn 65 år.

Gjennomsnittlig månedlig alderspensjon var 20 005 kroner i september 2018. Veksten i gjennomsnittlig årlig alderspensjon har vært på 52 prosent de siste 10 årene. (Statistikk for kalenderår til og med 2017.) I samme periode har realverdien av gjennomsnittlig årlig alderspensjon økt med 22 prosent. Utviklingen i realverdi er justert med prisstigningen (KPI). I de siste årene har utviklingen i kjøpekraft vært beskjeden. Kjøpekraften gikk noe ned fra 2015 til 2016. Fra 2016 til 2017 var realverdien av alderspensjonen omtrent uendret. De siste årenes lave vekst henger sammen med beskjeden lønnsvekst – samtidig som prisveksten har vært relativt høy.

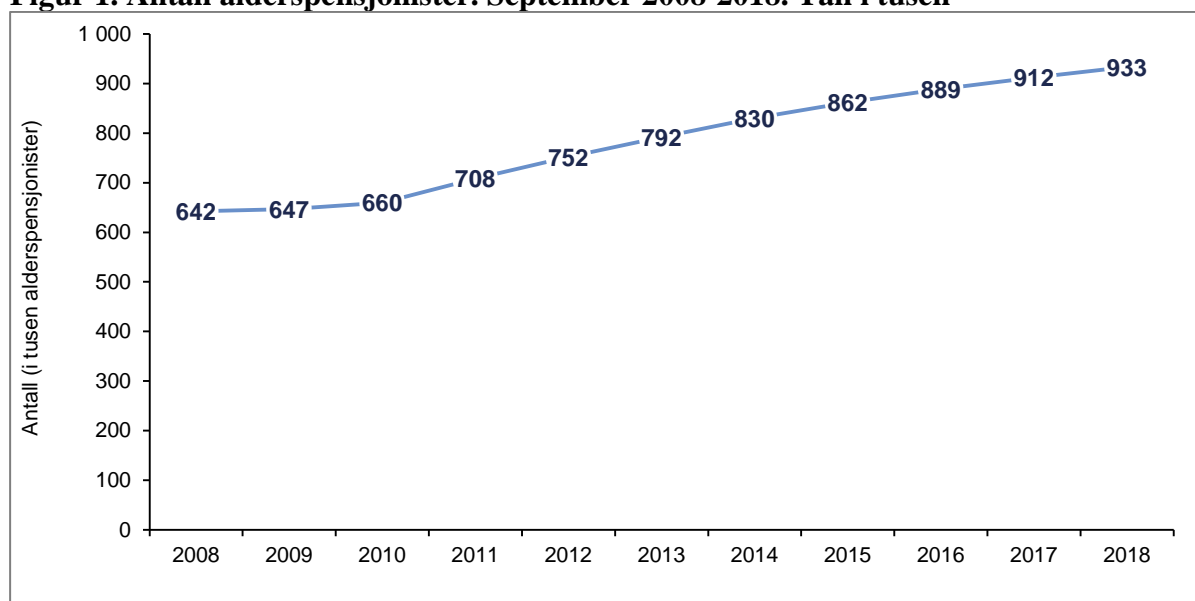
Antall minstepensjonister har gått ned med 9 656 personer fra september 2017 til september i 2018. Det er en nedgang på 6,2 prosent. Ved utgangen av september 2018 var antallet minstepensjonister 146 434. Det er flest kvinner som er minstepensjonister. 26 prosent av de kvinnelige alderspensjonistene var minstepensjonister i september 2018. Blant menn var det kun 4 prosent av alderspensjonistene som var minstepensjonister.

Antall alderspensjonister er nå 933 432

Ved utgangen av september 2018 var det 933 432 personer som mottok alderspensjon. Siden september 2017 har det blitt 21 371 flere alderspensjonister, noe som utgjør en økning på 2,3 prosent fra september 2017 til samme tidspunkt i 2018. I løpet av de siste årene har Norge hatt en betydelig økning i antall pensjonister. I september 2008 var antall pensjonister 641 548. Siden da har antallet steget med 45,5 prosent (frem til september 2018).

Den store veksten i løpet av disse årene skyldes særlig to forhold: pensjonering av etterkrigskullene og pensjonsreformen. Ett element i pensjonsreformen i 2011 var å senke nedre aldersgrense for uttak av alderspensjon fra 67 til 62 år. Mange personer har siden valgt å benytte seg av denne muligheten. De store fødselskullene etter 2. verdenskrig har etter hvert nådd aktuell alder for pensjonering. For eksempel fyller personer 1948-kullet 70 år i løpet av 2018, og de fleste i kullet er nå alderspensjonister.

Figur 1. Antall alderspensjonister. September 2008-2018. Tall i tusen

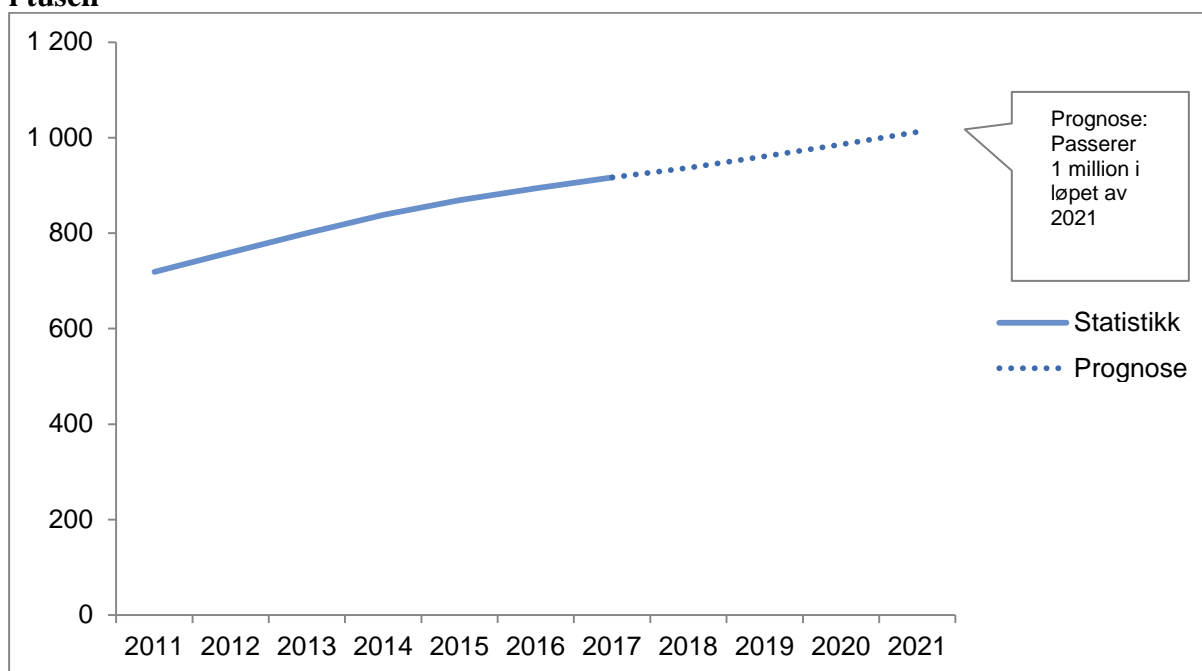

Kilde: NAV

1 million alderspensjonister i 2021

Ifølge NAVs siste prognoser ventes antall alderspensjonister å øke til om lag 937 000 ved utgangen av 2018 og 961 000 i slutten av 2019. Antallet forventes å passere 1 million i løpet av 2021. Anslaget for utgangen av 2021 er 1 012 000 alderspensjonister.

Figur 2. Prognose for antall alderspensjonister fram til 2021 (ved utgang av årene). Tall i tusen

Kilde: NAV

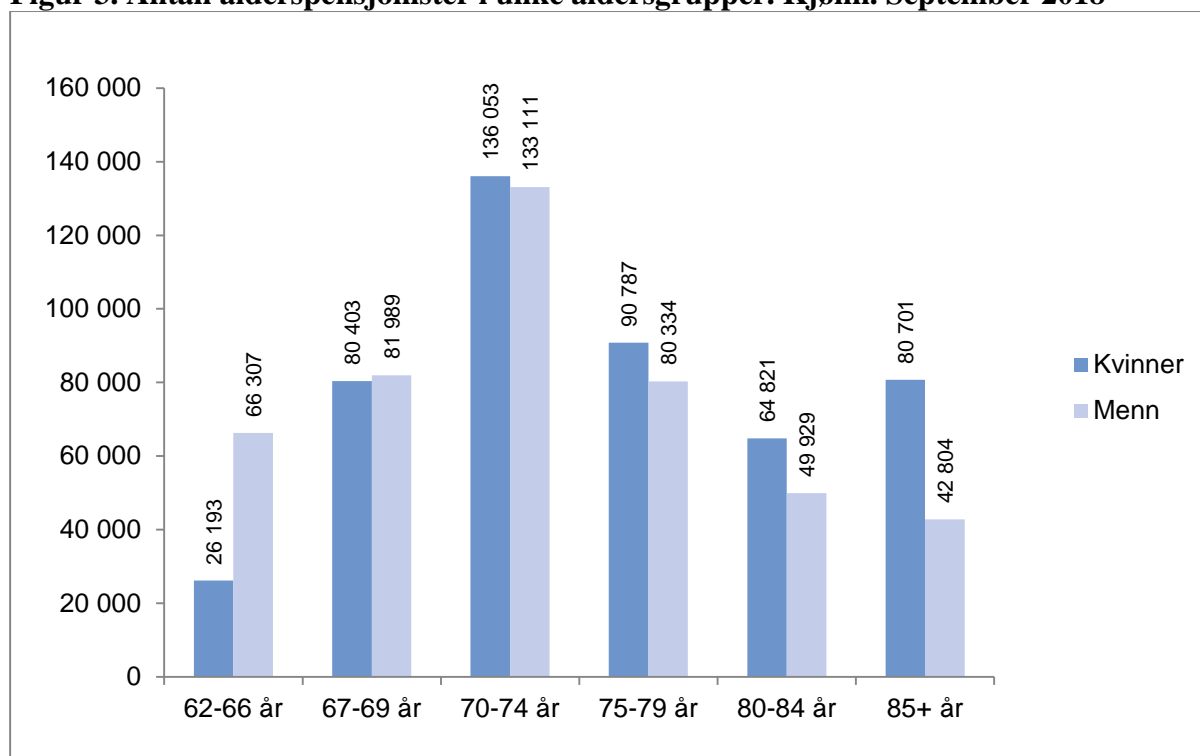
Menn i flertall blant de yngste alderspensjonistene, kvinner i flertall blant de eldste

Totalt er det 478 958 kvinner og 454 474 menn som var alderspensjonister per 30. september 2018. Kvinner utgjør 51 prosent av pensjonistene og menn 49 prosent. Figur 3 viser at det er flest menn i de yngste aldersgruppene, og at kvinneandelen deretter stiger med alderen. At det er flest menn i gruppen 62-66 år, henger sammen med at det er flest menn som tar ut pensjon før 67 år. Kvinner lever i gjennomsnitt noe lenger enn menn, og det gjenspeiles i kjønnsfordelingen i de eldste aldersgruppene.

440 285 pensjonister er i alderen 70-79 år. Det utgjør 47 prosent av alle mottakere av alderspensjon. I aldersgruppen som er 80 og eldre, er det 238 255 pensjonister. Det tilsvarer 26 prosent av alle mottakere. 162 392 pensjonister er i alderen 67-69 år, en andel på 17

prosent. Blant 62-66 åringene er det 92 500 personer som mottar alderspensjon. Det utgjør 10 prosent av alderspensjonistene.

Figur 3. Antall alderspensjonister i ulike aldersgrupper. Kjønn. September 2018

Kilde: NAV

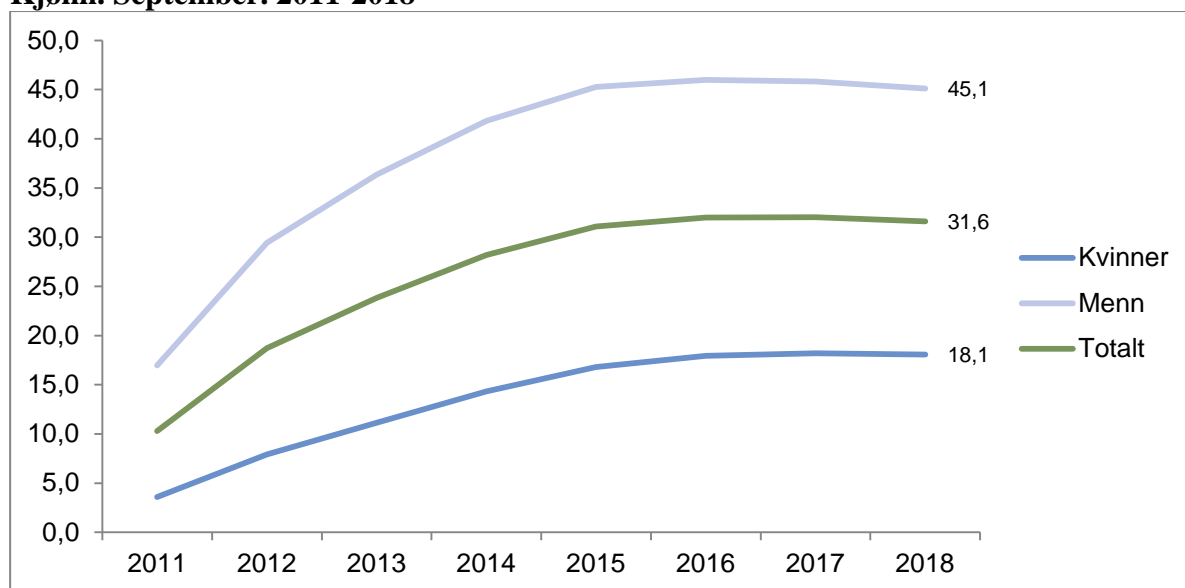
Noe nedgang fra 2017 til 2018 i andelen som har tatt ut pensjon mellom 62 og 66 år

Siden 2011 har det vært mulig å ta ut alderspensjon fra 62 år, samt å kombinere jobb og uttak av alderspensjon. Andelen som har valgt å ta ut pensjon før 67 år, var sterkt økende de første årene, deretter har veksten flatet ut. Det siste året ser man noe nedgang. Fra september 2017 til september 2018 har andelen gått ned 0,4 prosentpoeng fra 32,0 prosent til 31,6 prosent.

Nesten halvparten av alle menn i alderen 62-66 år har tatt ut alderspensjon. I september 2018 var 45,1 prosent av mennene (62-66 år) alderspensjonister. Andelen kvinner er mye lavere: 18,1 prosent har tatt ut alderspensjon (i samme aldersgruppe). Viktige årsaker til forskjellene man ser mellom kjønnene er at kvinner i mindre grad enn menn oppfyller vilkåret for å ta ut tidlig alderspensjon, og at flere kvinner allerede mottar full uføretrygd eller andre pensjoner.

Samtidig er det lavere uttakstilbøyelighet for kvinner også blant dem som har mulighet til å ta ut alderspensjonen før 67 år. Muligens skyldes dette at kvinner har lengre forventet levealder enn menn, og derfor i større grad ser seg tjent med å utsette uttaket av alderspensjon.

Figur 4. Alderspensjonister 62-66 år som andel av befolkningen i samme aldersgruppe. Kjønn. September. 2011-2018

Kilde: NAV

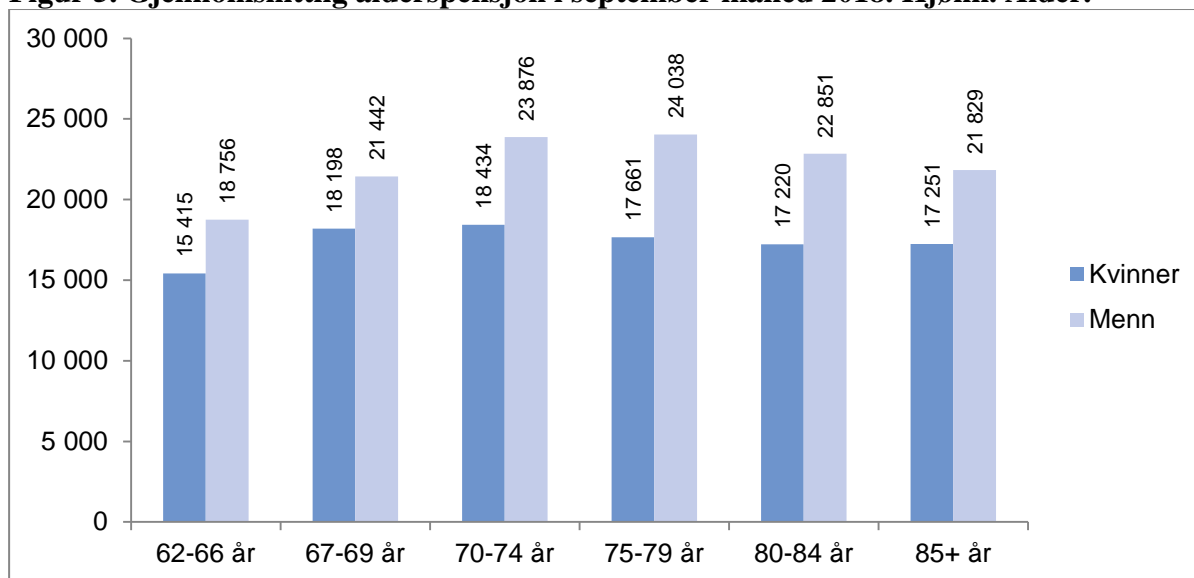
Utbetalinger alderspensjon

Gjennomsnittlig månedlig alderspensjon var 20 005 kroner i september 2018. Grunnbeløpet i folketrygden ble hevet med virkning fra mai (gjøres hvert år), og utbetalingene til alderspensjonister ble oppregulert i tråd med nytt grunnbeløp. I april 2018 – før grunnbeløpet ble hevet – var gjennomsnittlig månedlig utbetaling 19 458 kroner, mens utbetaling i mai var steget til 19 995 kroner i gjennomsnitt. Det utgjør en økning på 537 kroner.

Det er klare forskjeller i gjennomsnittlig alderspensjon til menn og kvinner (per september 2018). Kvinner fikk i snitt utbetalt 17 719 kroner i måneden i alderspensjon i september 2018, mens menn fikk utbetalt 22 413. Forskjellen forekommer i alle aldersgrupper, men er mindre i de yngste aldersgruppene, som vist i figur 5. I aldersgruppen 67-69 år var gjennomsnittlig utbetaling for menn 21 442 kroner, mot 18 198 kroner for kvinner. Menn i alderen 85 år eller mer, mottok i gjennomsnitt 21 829 kroner. Kvinnene i samme aldersgruppe fikk utbetalt

17 251. Forskjellene mellom menn og kvinner skyldes blant annet lavere lønn, større innslag av deltidsarbeid og færre yrkesaktive år blant kvinner.

Figur 5. Gjennomsnittlig alderspensjon i september måned 2018. Kjønn. Alder.

Kilde: NAV

Årlig alderspensjon – justert for prisendringer (statistikk for kalenderår) ¹

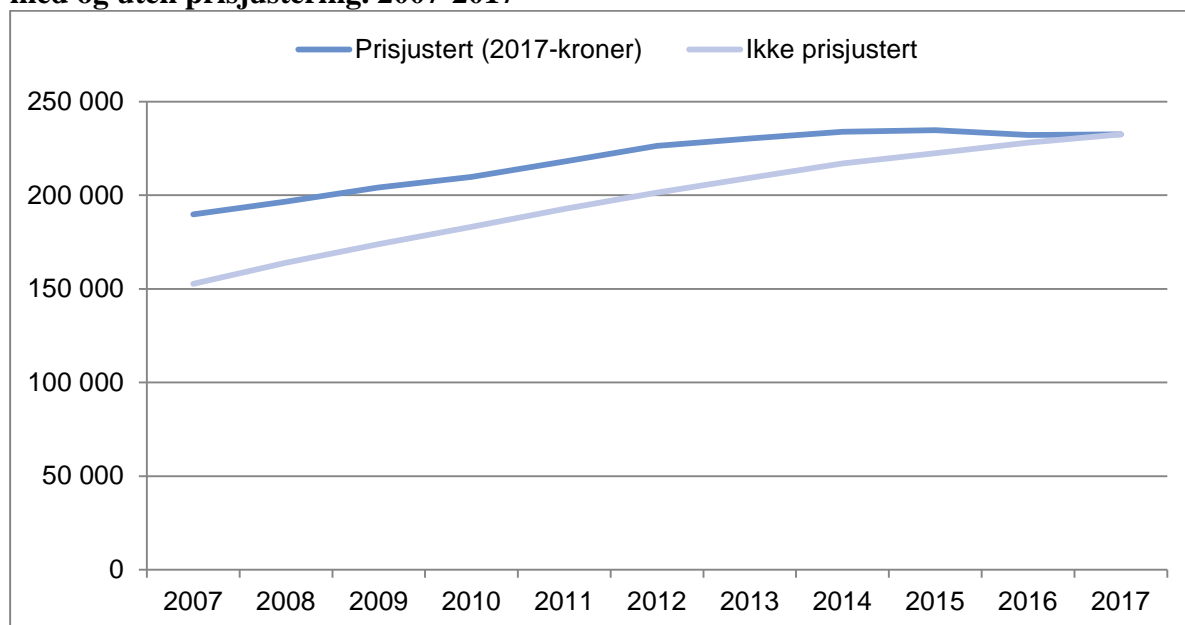
Alderspensjonister fikk i snitt utbetalt 232 600 kroner i årlig alderspensjon fra folketrygden i 2017. I 2016 var gjennomsnittlig alderspensjon – omregnet med konsumprisindeksen – 232 300 kroner. Økningen er på om lag 300 kroner, som innebærer en tilnærmet uendret realverdi. Fra 2015 til 2016 sank realverdien av alderspensjon med 1,1 prosent. De siste årenes lave vekst henger sammen med beskjeden lønnsvekst. Samtidig har prisveksten vært relativt høy. Et ytterligere moment er knyttet til lavere utbetalinger ved såkalt «tidlig uttak» – uttak før 67 år. Siden pensjonsreformen i 2011 har et betydelig antall nye alderspensjonister valgt å ta ut alderspensjon før 67 år. (Dette er fylligere omtalt ellers i notatet.) Ved uttak før 67 år blir utbetalt alderspensjon fordelt over flere forventede år som alderspensjonist. Den månedlige og årlige utbetalingen blir følgelig noe lavere. Gruppen med tidlig uttak utgjør en økende andel av alderspensjonistene (alle aldersgrupper sett under ett). At denne gruppen har valgt noe lavere utbetalinger i måneden over lengre tidsrom, bidrar til svakere vekst i

¹ Beløp i avsnittet «Årlig alderspensjon – justert for prisendringer» er oppgitt i 2017-kroner. Avsnittet «utbetalinger alderspensjon» med figur 5 tar utgangspunkt i dagens 2018-kroner.

gjennomsnittlig alderspensjon. Denne effekten vil trolig få økende betydning i de kommende årene.

Utviklingen i gjennomsnittlig alderspensjon de siste 10 år er vist i figur 6. Figuren viser betydelig vekst i kjøpekraften for alderspensjonen (før skatt) i løpet av disse årene. I løpet av de siste 10 årene har realverdien av gjennomsnittlig alderspensjon økt med 22 prosent.² Utviklingen er justert med prisstigningen (KPI). Uten prisjustering har økningen vært på 52 prosent (nominell vekst).

Figur 6. Utvikling i årlig, gjennomsnittlig alderspensjon fra NAV, før skatt. Utvikling med og uten prisjustering. 2007-2017

NAV og SSB (KPI)

Nye alderspensjonister: Noe færre enn i 2017

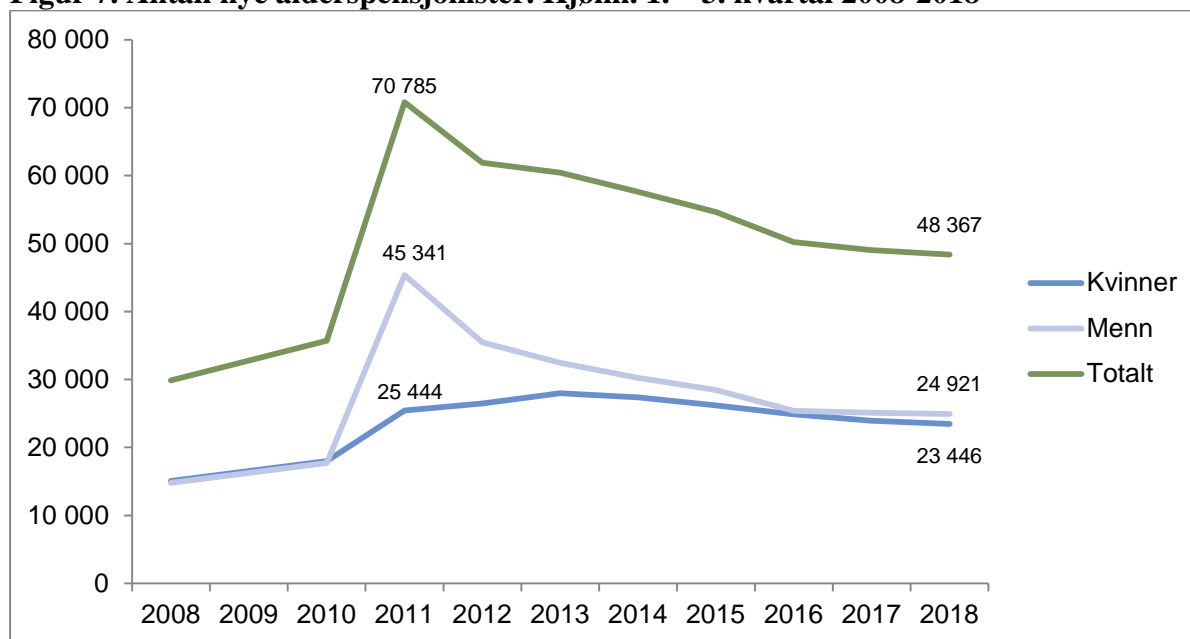
Antall nye alderspensjonister var 48 367 i de første tre kvartalene i 2018 mot 49 054 i samme periode i 2017. Det har altså kommet noe færre alderspensjonister inn i ordningen så langt i 2018, sammenlignet med samme periode i 2017. Nedgangen er på 1,4 prosent fra 2017 til

² Det har vært gjort noen endringer i skattereglene for alderspensjonister i denne perioden. Det har også betydning for total økonomi.

2018. Utviklingen i antall nye pensjonister er vist i figur 7. I 2011 og årene etter var det en stor økning i antall nye alderspensjonister. Høyest tilgang var det i 2011. Da kom det 70 785 nye pensjonister i de tre første kvartalene. Tilgangen i de tre første kvartalene i 2018 er 32 prosent lavere enn i de første tre kvartalene i toppåret 2011. Det er særlig menns uttak av pensjon som har gitt den tydelige toppen i figur 7.

I 2011 ble det mulig å ta ut alderspensjon fra 62 år. Ved innføringen fikk fem årskull mulighet til uttak før 67 år. Senere årskull har kommet inn i ordningen ett av gangen. De fem kullene har bidratt til den nevnte toppen i 2011. Et viktig moment er også at de store etterkrigskullene nådde pensjonsalder.

Figur 7. Antall nye alderspensjonister. Kjønn. 1. – 3. kvartal 2008-2018

Kilde: NAV

Et ytterligere forhold som påvirker uttaket av alderspensjon, er at avtalefestet pensjon (AFP) har blitt endret i privat sektor. Tidligere kunne man ikke ta ut alderspensjon sammen med AFP i privat sektor. De fleste AFP-mottakerne ble da alderspensjonister ved 67 år. Med ny AFP i privat sektor kan man ta ut AFP fra 62 år. AFP privat kan også gjøre det lettere å oppfylle kravene til uttak av alderspensjon før 67 år. Deler av AFP-utbetalingen inngår i vilkårsvurderingen for uttak før 67 år. Det er mulig å kombinere privat AFP med jobb. Videre er det et vilkår for uttak av ny AFP i privat sektor, at man også tar ut alderspensjon. Det har ført til at flere har tatt ut alderspensjon tidlig. Per i dag er det ikke mulig å kombinere utbetaling av alderspensjon og AFP for offentlig ansatte, men i 2018 har det blitt enighet om

ny løsning for blant annet tjenstepensjon og AFP i offentlig sektor. Personer som er født i 1963 eller senere, vil med de nye ordningene kunne kombinere arbeid med AFP og tjenstepensjon i offentlig sektor.

Om pensjonsreformen og innfasing av regelverk

Fra og med 1. januar 2011 trådte det nye regelverket for alderspensjon i kraft. Fra det tidspunktet har mange rett til alderspensjon fra og med fylte 62 år. Man kan velge å ta ut hel pensjon eller gradert pensjon: 20, 40, 50, 60, eller 80 prosent. I tillegg er det også mulig å kombinere alderspensjonen med andre ytelser, for eksempel gradert uføretrygd.

Pensjonsreformen har et langt tidsperspektiv. Endret regelverk for opptjening og beregning av alderspensjon fases inn for ulike fødselskull etter hvert som de nærmer seg aktuell alder:*

«Gammel ordning»: årskullet født i 1943 og tidligere

«Revidert ordning»: årskullene 1944 – 1953**

«Kombinert ordning»: årskullene 1954 – 1962

«Ny ordning»: årskullene 1963 og framover

2016 var det første året alderspensjon ble utbetalt etter regler i folketrygdlovens kapittel 20. Da ble 1954-årskullet 62 år og kunne velge å starte uttak av alderspensjon. Årskullene fra 1954 til og med 1962 får alderspensjon opptjent og beregnet etter både folketrygdlovens kapittel 19 og kapittel 20 («kombinert ordning»).

Alderspensjon etter kapittel 20 har to hovedkomponenter: inntektpensjon og garantipensjon. Inntektpensjonen er en del av alderspensjonen som beregnes på grunnlag av den opptjente pensjonsbeholdningen. All pensjonsgivende inntekt fra 13 til 75 år teller.*** Garantipensjon er et element i den nye alderspensjonen som er særlig aktuell for dem som har relativt lav opptjening av inntektpensjon. Når opptjente pensjonsrettigheter overstiger et visst nivå, vil den enkelte kun få utbetalt inntektpensjon.

Et viktig moment med de nye reglene er at alle år i arbeid teller med ved beregning av pensjonen, og at man får pensjonsopptjening allerede fra første krone. Med de gamle opptjeningsreglene for alderspensjon oppnådde man full pensjonsopptjening etter 40 år.

**Begrepsbruken på ordningene for de ulike årskullene følger Kjørstad og Syse (2012), «Velferdsrett I» (5. utgave)*

***Det var også mulig for personer i 1943-kullet å bli inkludert i «revidert ordning»*

**** Opptjening fra 13 år gjelder for inntekt opptjent etter 2010*

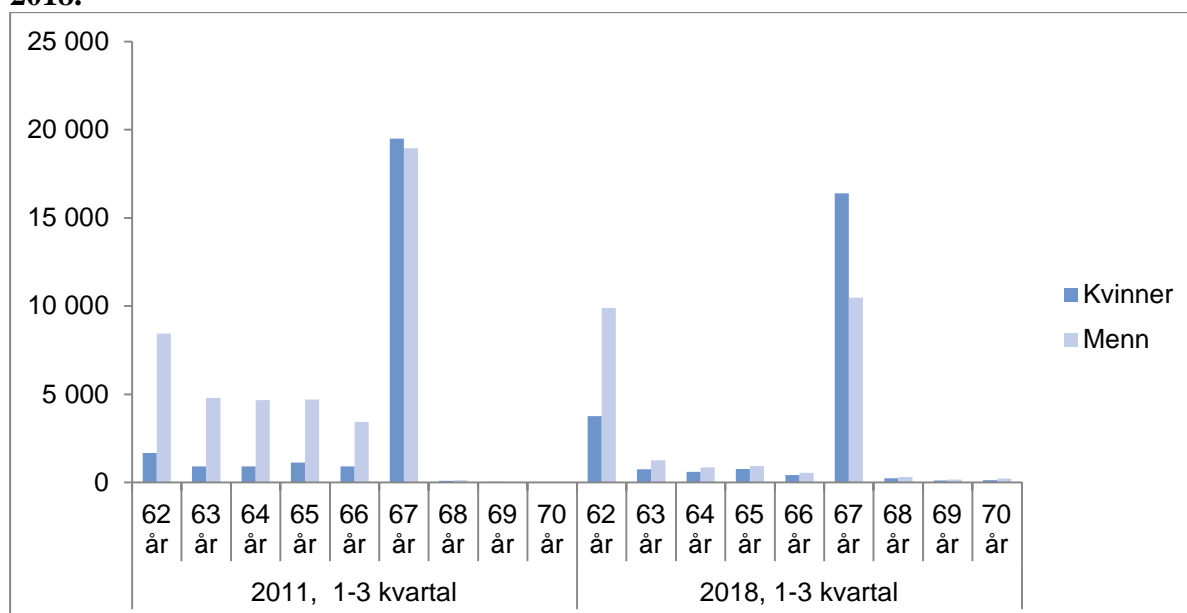
Tar oftest ut pensjon ved 62 eller 67 år

Gjennomsnittlig pensjoneringsalder ved første uttak av alderspensjon var 65 år i de tre første kvartalene i 2018. For menn var gjennomsnittsalderen for uttak av alderspensjon 65 år, mens den var 66 år for kvinner. I de tre første kvartalene i 2011 var gjennomsnittlig pensjonsalder 66 år samlet. For kvinner var den 66 år og for menn 65 år.

Figur 8 viser uttaksalder for kvinner og menn i 2018 og 2011. Det er klar forskjell på kvinner og menn i uttak. En betydelig større andel kvinner enn menn tar ut alderspensjon ved 67 år. Motsatt er det en større andel menn enn kvinner som tar ut alderspensjon før 67 år.

Uttaket av alderspensjon skjer ofte ved 62 og 67 års alder, noe som framgår av figur 8. Det er også mer konsentrasjon rundt uttak ved 62 og 67 år i 2018 enn i 2011. Noe av forskjellen mellom 2018 og 2011 skyldes trolig at mulighet til tidlig uttak (62 til 66 år) ble innført i 2011 med pensjonsreformen. Mange av dem som valgte å benytte muligheten for tidlig uttak i 2011 var eldre enn 62 år på reformtidspunktet.

Figur 8. Antall nye pensjonister i aldersgruppene 62-70 år. Kjønn. 1. - 3. kvartal 2011 og 2018.

Kilde: NAV

Sysselsettingen blant alderspensjonister³

Etter innføringen av pensjonsreformen i 2011 kan mange selv velge når de ønsker å ta ut alderspensjon, innenfor aldersintervallet 62–75 år⁴. Alderspensjonen kan fritt kombineres med arbeid uten at pensjonen blir redusert.

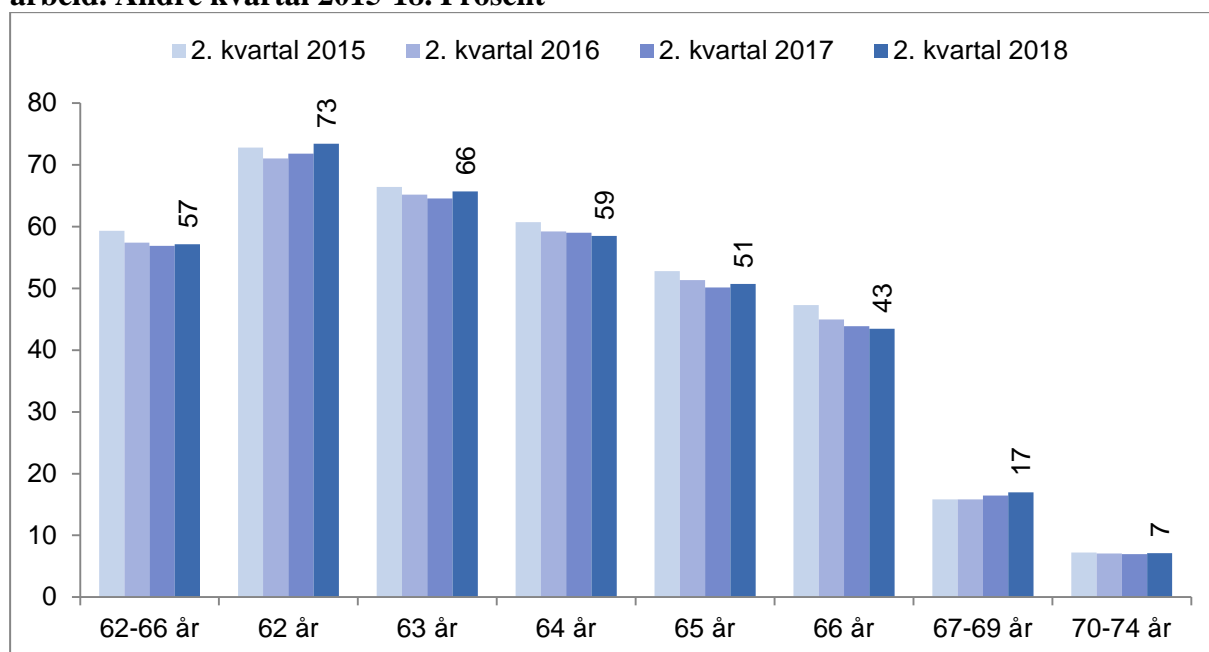
³ Årsaken til at statistikken for sysselsetting ligger et kvartal bak annen statistikk, er at dataene vi bruker om arbeidsforhold blir klare noe senere enn de andre datakildene vi anvender

⁴ De fleksible uttaksreglene medfører at pensjonen øker med uttaksalder, innenfor intervallet fra måneden etter fylte 62 og fram til måneden etter fylte 75 år.

Figur 9 viser hvor stor andel av alderspensjonistene som kombinerer pensjon med arbeid.⁵ 57 prosent av alderspensjonistene mellom 62 og 66 år kombinerer pensjon med fortsatt arbeid ved utgangen av andre kvartal 2018. Over halvparten av alderspensjonistene i denne gruppen er altså fortsatt i arbeid.

Det er noe økning i andel sysselsatte alderspensjonister fra 2. kvartal 2017 til 2. kvartal 2018 for enkelte aldersgrupper. Andelen har gått opp med om lag 2 prosentpoeng for 62-åringene og 1 prosentpoeng for 63-åringene. Det er også en viss økning i aldersgruppen 67-69 år, hvor andelen har gått fra opp 16 prosent i andre kvartal 2015 til 17 prosent i 2. kvartal 2018.

Figur 9. Alderspensjonister 62–74 år, etter alder. Andel som kombinerer pensjon med arbeid. Andre kvartal 2015-18. Prosent

Kilde: NAV og SSB

* Merk at det har vært en endring i tidsserien ved innføringen av A-ordningen i 2015, som gjør det mer komplisert å sammenligne tallene i figur 9 med statistikk lengre tilbake i tid

Andelen som kombinerer arbeid og pensjon er klart lavere blant dem over 67 år, og er jevnt fallende med alder blant dem under 67 år. Pensjonister som har fylt 67 år, inkluderer dem som har fått overgang til alderspensjon fra andre pensjonsytelser. Ikke minst de uføretrygdete har begrenset tilknytning til arbeidslivet. Aldersgruppene før og etter 67 år er således ikke helt sammenlignbare

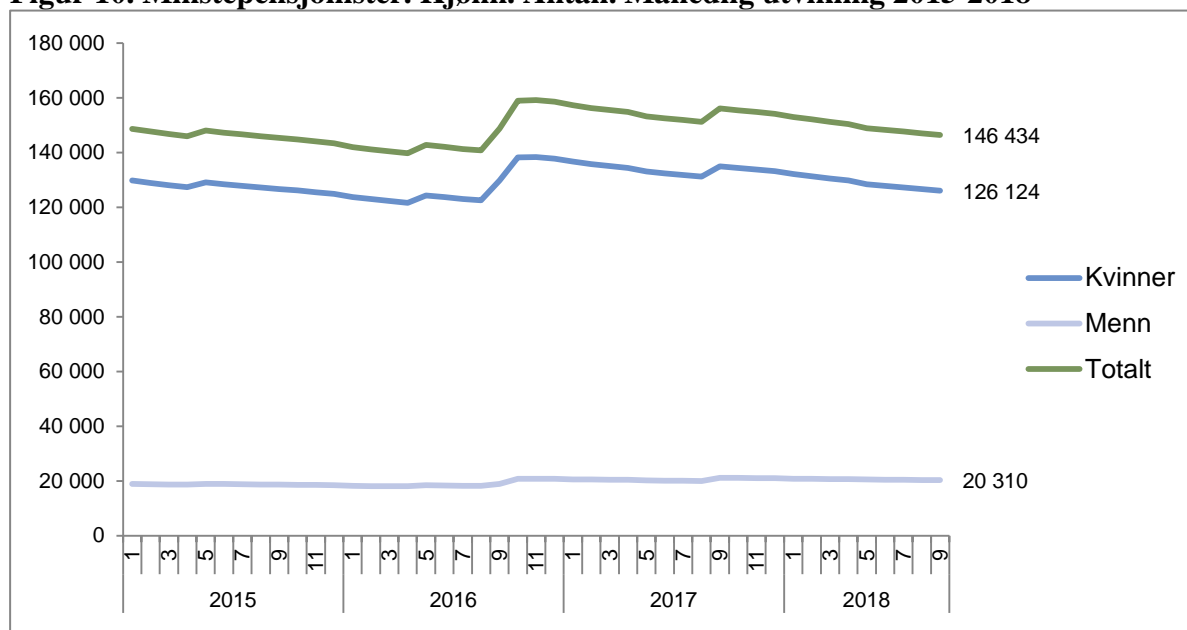
⁵ Vi ser her kun på de som er i et arbeidstakerforhold, dvs. at de er registrert i NAVs arbeidstaker- og arbeidsgiverregister. Total andel som jobber ved siden av pensjonen vil være høyere, siden selvstendig næringsdrivende ikke er inkludert.

Antall minstepensjonister synker

Ved utgangen av september 2018 var det 146 434 alderspensjonister som mottok minstepensjon.⁶ Det er en reduksjon på 9 656 personer sammenlignet med september 2017, og utgjør en nedgang på 6,2 prosent fra 2017 til 2018. Fra figur 10 ser vi også at antallet steg noe høsten 2017, for så å synke etterpå. Årsaken til økningen er at Stortinget hevet satsene for minste pensjonsnivå med virkning fra 1. september 2017. Økningen medførte at flere pensjonister ble omfattet av de nye og høyere minstenivåene. Også i 2016 ble minstenivåsatsene hevet utover den vanlige reguleringen (og en ny sats for enslige ble innført).

På lengre sikt er trenden at antall minstepensjonister synker. Det skyldes dels at yngre kull av alderspensjonister har mer opptjening til alderspensjon enn de eldre kullene. Dels skyldes det også at garantipensjonen i de nye opptjeningsreglene for alderspensjon bare avkortes med 80 prosent mot inntektpensjonen. Blant personer som omfattes av gamle opptjeningsregler for alderspensjon, avkortes minstepensjonen krone for krone mot den inntektsavhengige delen av pensjonen (tilleggspensjonen).

Figur 10. Minstepensjonister. Kjønn. Antall. Månedlig utvikling 2015-2018

Kilde: NAV

⁶ NAV har avdekket en teknisk feil som gjør at livsvarig del av AFP i privat sektor ikke medregnes i datagrunnlaget for beregning av minstepensjon-statistikken. Feilen gjelder kun statistikk, ikke utbetalinger av ytelser, saksbehandlingen av søknader, etc. Det anslås at antallet minstepensjonister blir om lag 700 for høyt.

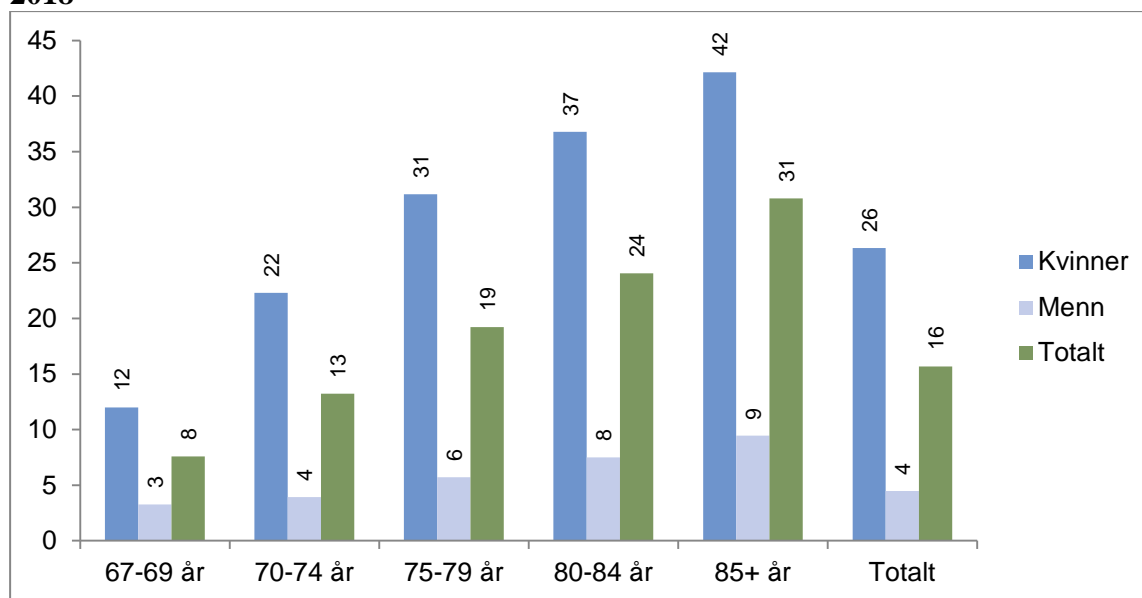
Blant alderspensjonistene var det 16 prosent minstepensjonister i september 2018, se figur 11.⁷ Det er en større andel som mottar minstepensjon blant kvinner enn blant menn. Ved utgangen av september 2018 mottok 26 prosent av pensjonerte kvinner minstepensjon. Blant pensjonerte menn var det 4 prosent som fikk minstepensjon.

Særlig eldre kvinner mottar ofte minstepensjon. Blant kvinnelige alderspensjonister som er 85 år og eldre, var det 42 prosent minstepensjonister i september 2018. I den yngre aldersgruppen 67-69 år var tilsvarende andel 12 prosent for kvinner.

Det er, som omtalt, færre menn som er minstepensjonister. Likevel stiger nivået med alderen også for menn. Blant mannlige i aldersgruppen 67-69 år var andelen minstepensjonister på 3 prosent. I gruppen som er 85 år eller mer, har denne andelen gått opp til 9 prosent.

Figur 10 viser at antallet minstepensjonister steg mye høsten 2016, og at det videre var noe stigning høsten 2017. Det var særlig økning i antall kvinnelige minstepensjonister. Imidlertid var den prosentvise veksten for menn og kvinner relativt lik.

Figur 11. Andel minstepensjonister av alderspensjonister. Kjønn. Alder. September 2018

Kilde: NAV

⁷ For å kunne ta ut pensjon når man er under 67 år – må alderspensjonen, inklusiv en eventuell AFP fra privat sektor, være lik eller høyere enn minste pensjonsnivå ved 67 år.

Sammenheng mellom alderspensjon, tjenestepensjonsordninger og avtalefestet pensjon (AFP) i offentlig og privat sektor

Alderspensjon fra folketrygden er for mange hovedkilden til inntekt etter at yrkeskarrieren er avsluttet. Samtidig har det norske pensjonssystemet en rekke elementer ved siden av alderspensjon. Her omtales to ordninger som har betydning både for størrelse på utbetalinger til den enkelte og for tidligpensjonering i arbeidslivet: tjenestepensjon og avtalefestet pensjon. De aller fleste arbeidstakere er innmeldt i en tjenestepensjonsordning. Videre er et stort antall også ansatt på en arbeidsplass som har tariffavtale mellom arbeidsgiver og ansatte om avtalefestet pensjon (AFP).

Tidspunkt for uttak

Siden 2011 har det vært mulig å starte uttak av alderspensjon fra og med 62 års alder. Uttaket kan gjøres uavhengig av om man er i arbeid eller ikke. Søknad om alderspensjon er altså ikke lenger ensbetydende med et avsluttet yrkesliv. Samtidig er det flere yrkesgrupper som har såkalt særaldersgrense, organisert via tjenestepensjonsordningene. De vanligste særaldersgrensene er 60 og 65 år, og en del kan også slutte inntil 3 år tidligere hvis de har tilstrekkelig tjenestetid. Særaldersgrense gir rett til å slutte i arbeid ved avtalt alder og i noen tilfeller også en plikt. Man får da normalt en særalderspensjon fra tjenestepensjonsordningen som varer fram til 67 år, før man går over på alderspensjon fra folketrygden i kombinasjon med ordinær tjenestepensjon.

Tjenestepensjon

Utbetalinger fra tjenestepensjonsordninger har for mange alderspensjonister stor økonomisk betydning. Per i dag er regelverket for tjenestepensjon i privat og offentlig sektor relativt ulikt. I privat sektor finnes det såkalte innskuddsordninger, ytelsesbaserte ordninger og hybride ordninger. Utbetalt beløp fra tjenestepensjonen kan variere en del mellom ulike pensjonsavtaler (sammenlignet med tidligere lønnsnivå). Tjenestepensjon i offentlig sektor har en ytelsesbasert utforming. Variasjonen i nivå på utbetalt beløp mellom ulike pensjonsavtaler er mindre enn i privat sektor. Samtidig er det en del særordninger i offentlig sektor. En annen forskjell er at utbetalingene fra offentlige tjenestepensjonskasser samordnes med utbetalinger av alderspensjon fra folketrygden. Samordning er fordeling av samlet pensjon fra folketrygden og offentlige tjenestepensjonsordninger. Pensjonen fra folketrygden betales fullt ut, mens offentlig tjenestepensjon reduseres etter bestemmelsene i samordningsloven. Det er ikke samordning mellom tjenestepensjon i privat sektor og folketrygden.

AFP

I offentlig sektor er AFP fortsatt en ordning for å slutte helt eller delvis i arbeid mellom 62 og 66 år. Det er ikke tillatt å kombinere AFP i offentlig sektor med alderspensjon. I privat sektor ble AFP endret i 2011. Det er i dag ikke noen som mottar AFP i privat sektor etter gammel ordning. Etter reglene for den nye ordningen utbetales det blant annet et livsvarig AFP-tillegg til alderspensjon fra folketrygden. Ordningen har således likhetstrekk med en tilleggs pensjon. Det er mulig å ta ut både AFP i privat sektor og alderspensjon samtidig som man er i jobb. For dem som ønsker og har rettigheter til det, er det også mulig å avslutte yrkeskarriere fra 62 års alder og ta ut AFP i privat sektor sammen med alderspensjon. Ved uttak av AFP i privat sektor før 67 års alder, utbetales det et såkalt kronetillegg fram til 67 år. Tillegget gir noe høyere AFP-utbetaling i alderen mellom 62 og 67 år. Samtidig blir utbetalinger etter 67 års alder lavere for dem som har mottatt dette tillegget.

Enighet om ny løsning for AFP og tjenestepensjon i offentlig sektor

Regjeringen og partene i arbeidslivet har i 2018 blitt enige om en ny pensjonsløsning for offentlig sektor som omfatter blant annet tjenestepensjon og AFP. Endringene vil gjelde dem som er født i 1963 eller senere. Tjenestepensjonen blir et påslag til alderspensjonen, uten samordning med folketrygden. Den vil kunne kombineres med inntekt og kunne tas ut fra og med 62 år. Alle år i jobb fram til 75 år kan gi opptjening. AFP i offentlig sektor blir mer lik AFP i privat sektor, med livslangt påslag til alderspensjonen og mulighet for uttak fra 62 år. Det vil også komme en ordning med betinget tjenestepensjon for dem som ikke kvalifiserer til den nye AFP i offentlig sektor.

Gradert uttak, tillegg i pensjonen og kombinasjon med andre ytelser

Gradert uttak av pensjon

I september 2018 var det 11 790 personer i aldersgruppen 62-66 år som hadde tatt ut gradert alderspensjon. Det utgjør 13 prosent av alderspensjonistene i denne aldersgruppen.⁸ Andelen i september 2017 var 12 prosent. I det første året etter innføringen av gradering, var det en noe høyere andel som valgte gradert uttak. I september 2011 hadde 16 prosent av alderspensjonistene mellom 62 og 66 år gradert alderspensjon.

Uttak av gradert pensjon er mer populært blant kvinner enn blant menn. 22 prosent av de kvinnelige alderspensjonistene i alderen 62-66 år mottok gradert pensjon ved utgangen av september 2018. Tilsvarende andel for menn var 9 prosent.

I aldersgruppen 67 til 69 år er det mindre vanlig med gradert alderspensjon. Per september 2018 var det 1 523 alderspensjonister med gradering i denne aldersgruppen – noe som utgjør om lag 1 prosent. Andelen i eldre aldersgrupper er enda lavere. Videre er det slik at årskull født i 1943 eller tidligere har ikke hatt mulighet til gradert uttak.

I løpet av de første tre kvartalene i 2018 ble det foretatt 8 538 endringer i grad (både opp og ned). Antallet er for alle aldersgrupper sett under ett. Det er en viss økning fra samme periode i 2017 – hvor det ble gjort 7 732 endringer av gradering i pensjon. Tilsvarende tall for 2016 var 6 969 endringer i gradering.

Anvendt siden 2016: Pensjon beregnet med inntekts- og garantipensjon

Alderspensjon etter de nye reglene i folketrygdloven kapittel 20 har vært utbetalt siden 2016. Det skjedde i sammenheng med at fødselskullet fra 1954 hadde mulighet til å ta ut alderspensjon fra og med 62 år. I 2018 har fødselskullene fra 1954, 1955 og 1956 hatt mulighet til å ta ut alderspensjon fra og med 62 års alder. (Personer i 1956-kullet blir 62 år i løpet av 2018, ikke alle har nådd aldersgrensen ennå.)

I september 2018 var det 46 796 alderspensjonister som mottok pensjon etter en kombinasjon av folketrygdlovens kapittel 19 og 20. (Dette er såkalt «kombinert ordning» – se faktaboks). 18 977 er fra 1954-kullet, 17 397 er 1955-årgang, mens 10 422 alderspensjonister er født i

⁸ Mulighet for gradert alderspensjon ble innført med pensjonsreformen i 2011.

1956. Nesten alle disse personene mottok inntekstpensjon. 6 824 personer mottok garantipensjon som en del av alderspensjonen.

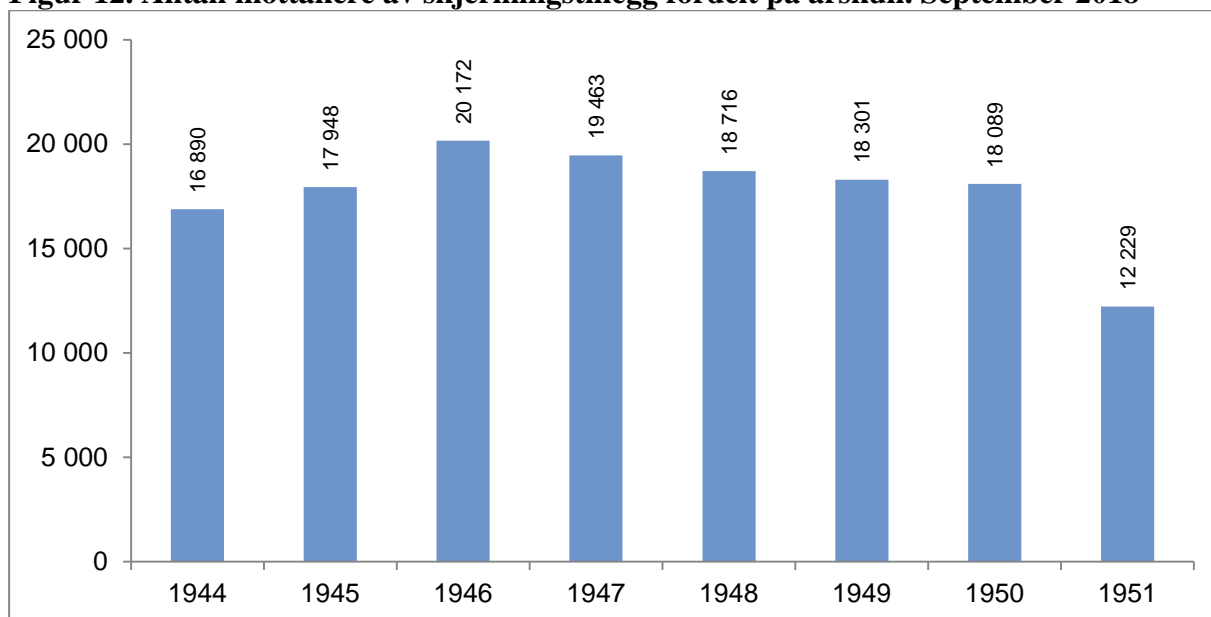
Alderspensjon i kombinasjon med uføretrygd

Det var 2 519 personer som kombinerte alderspensjon og gradert uføretrygd (tidligere uførepensjon) i september 2018. Det var noe lavere enn i september 2017, hvor antallet var 2 602. Slik kombinasjon ble mulig ved innføringen av pensjonsreformen. I september 2011, året reformen ble innført, var antallet som kombinerte 1 190.

Skjermingstillegg til tidligere uføre

Uføre som går over til alderspensjon, mottar et skjermingstillegg som en del av alderspensjonen. Skjermingstillegget gir en delvis kompensasjon for levealdersjusteringen. Figur 12 viser antall mottakere av skjermingstillegg, fordelt på årskullene som mottar tillegget. Antallet mottakere fra 1951-kullet er ventet å stige i løpet av året, etter hvert som uføretrygdene i kullet når 67-års grensen for overgang fra uføretrygd til alderspensjon.

Figur 12. Antall mottakere av skjermingstillegg fordelt på årskull. September 2018

Kilde: NAV

Ved utgangen av september 2018 var det 141 808 alderspensjonister som mottok skjermingstillegg. Antallet var 126 957 på samme tidspunkt i 2017. Antallet mottakere har steget i takt med at nye årskull (med uføretrygdede) har blitt 67 år. I september 2012 var antallet mottakere 33 324.

Skjermingstillegg har til nå vært en midlertidig ordning for årskullene født i årene 1944 til og med 1951. Det er ventet at Regjeringen vil legge fram et forslag til Stortinget om hvordan en eventuell ny ordning for andre aldersgrupper skal utformes. I påvente av en slik beslutning er det vedtatt at skjermingstillegg videreføres for årskullene 1952 og 1953.

Forsørgingstillegg

I september 2018 var det 1 941 alderspensjonister som mottok forsørgingstillegg for ektefelle. På samme tidspunkt i 2017 var antallet 1 950. I september 2011 var antallet 2 555.

536 alderspensjonister mottok forsørgingstillegg for barn i september 2018. Antallet var 523 på tilsvarende tidspunkt i 2017. I september 2011 var det 437 alderspensjonister som mottok forsørgingstillegg for barn.

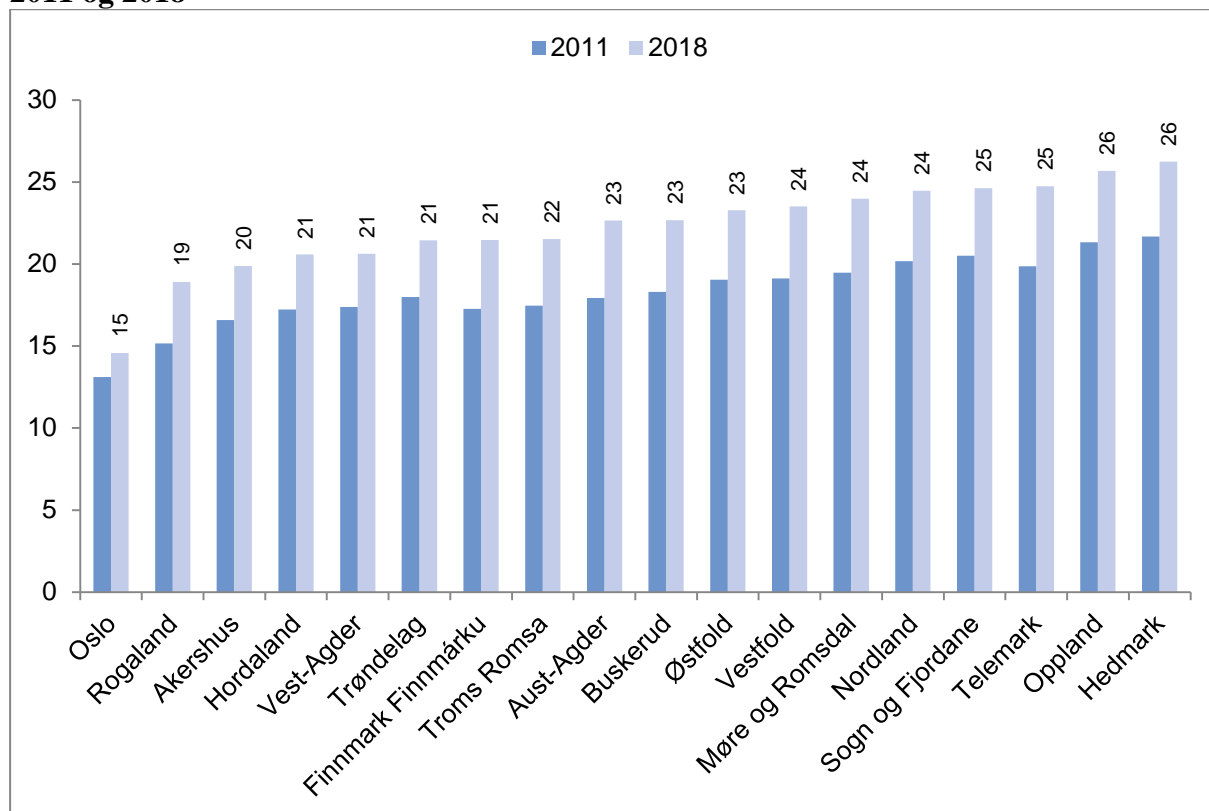
Statistikk på fylkes- og kommunenivå

Betydelig variasjon i andel alderspensjonister i fylker og kommuner

Blant fylkene er det Oslo som har lavest andel alderspensjonister. Andelen tar utgangspunkt i antall alderspensjonister og antall voksne personer (18 år og eldre) i fylket eller kommunen. I Oslo er det 15 prosent alderspensjonister blant de voksne innbyggerne, altså i underkant av hver sjuende voksenperson. Fylkene hvor det er flest alderspensjonister blant voksne personer, er Hedmark og Oppland. Begge har en andel på 26 prosent, noe som tilsvarer litt mer enn hver fjerde voksenperson. Differansen mellom laveste og høyeste andel alderspensjonister i fylkene er 11 prosentpoeng.

Oversikt over fylkenes andeler alderspensjonister er vist i figur 13. Ved siden av Oslo, er det Rogaland og Akershus som har de laveste andelene alderspensjonister, med henholdsvis 19 og 20 prosent. Fylkene med høyest andel er, som allerede nevnt, Hedmark og Oppland. Deretter følger Telemark med 25 prosent. Forøvrig ser man fra figur 13 at det har vært økt andel alderspensjonister i alle fylker fra 2011 til 2018.

Figur 13. Andel alderspensjonister av befolkning (18 år og over). Prosent. September 2011 og 2018

Kilde: NAV

*Merk at tallene i denne figuren tar utgangspunkt i befolkningen som er 18 år og eldre, mens det andre steder i notatet også er presentert antall pensjonister som andel av andre aldersgrupper i befolkningen.

** Nord-Trøndelag og Sør-Trøndelag i 2011 er vist som Trøndelag for bedre sammenlignbarhet

Det er ikke bare på fylkesnivå at Oslo har lavest andel alderspensjonister. Oslo har også den laveste andelen alderspensjonister blant alle kommunene – sammen med Gjesdal kommune i Rogaland. Begge har 15 prosent alderspensjonister. Tabell 1 viser de 15 kommunene som har henholdsvis lavest og høyest andel alderspensjonister (blant den voksne befolkningen i kommunen). Her ser man at etter Oslo og Gjesdal er det Tromsø som har lavest andel i oversikten. I Tromsø er andelen på 16 prosent.

Høyest andel alderspensjonister har Ibestad i Troms, Rendalen i Hedmark og Tjeldsund i Nordland. Alle tre kommunene har 35 prosent alderspensjonister. Det vil si at over hver tredje voksenperson i disse kommunene er alderspensjonist. Differansen mellom kommunene med høyest og lavest andel er på 20 prosentpoeng.

Tabell 1. Andel alderspensjonister av befolkning (18 år og over). Prosent. September 2018

Kommuner med lavest andel			Kommuner med høyest andel		
Kommune	Fylke	Andel	Kommune	Fylke	Andel
Oslo	Oslo	15	Ibestad	Troms Romsa	35
Gjesdal	Rogaland	15	Rendalen	Hedmark	35
Tromsø	Troms Romsa	16	Tjeldsund	Nordland	35
Bykle	Aust-Agder	16	Raarvihke - Røyrvik	Trøndelag	34
Sandnes	Rogaland	17	Kvalsund	Finnmark Finnmark	34
Sola	Rogaland	17	Leka	Trøndelag	34
Nannestad	Akershus	17	Osen	Trøndelag	34
Ås	Akershus	17	Beiarn	Nordland	34
Klæbu	Trøndelag	17	Folldal	Hedmark	34
Ullensaker	Akershus	17	Fedje	Hordaland	33
Trondheim	Trøndelag	17	Bø	Nordland	33
Fjell	Hordaland	17	Halsa	Møre og Romsdal	33
Rennesøy	Rogaland	17	Grue	Hedmark	33
Sørum	Akershus	18	Evenes	Nordland	33
Klepp	Rogaland	18	Tranøy	Troms Romsa	33

Kilde: NAV

Data om befolkning er hentet fra NAVs TPS register

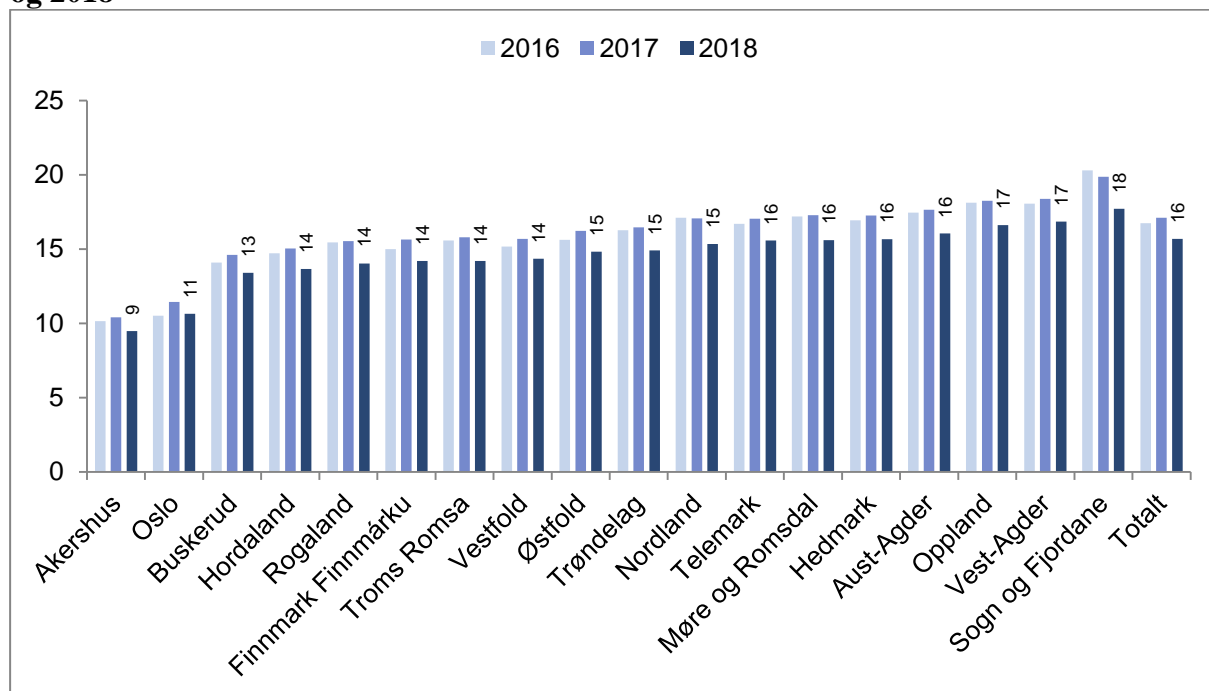
Minstepensjonister i fylker og kommuner

Fra 2016 til 2018 har antallet minstepensjonister steget og så gått ned igjen. Den langsiktige trenden er at antallet og andelen minstepensjonister er synkende. Imidlertid har satsene for minstepensjon blitt hevet på flere tidspunkt de siste årene, noe som har ført til at flere alderspensjonister har falt inn under definisjonen av minstepensjonist. (Dette har vært fyldigere omtalt tidligere i notatet.)

Figur 14 viser andel minstepensjonister per september i 2016, 2017 og 2018, mens tabell 2 viser kommunene med lavest og høyest andel minstepensjonister (blant alderspensjonistene). Blant fylkene utmerker Akershus seg med lavest andel minstepensjonister: 9 prosent. Videre er Akershus representert med hele 10 av de 15 kommunene som har lavest andel minstepensjonister på landsbasis. Ved siden av Akershus, har Oslo og Buskerud de laveste andelen minstepensjonister blant fylkene, med henholdsvis 11 og 13 prosent.

Den høyeste andelen minstepensjonister i fylker er i Sogn og Fjordane, med 18 prosent. Deretter følger Vest-Agder og Oppland, begge med 17 prosent. Det skiller 9 prosentpoeng mellom Akershus og Sogn og Fjordane i andel minstepensjonister.

Figur 14. Andel minstepensjonister av alderspensjonister. Fylke. September 2016, 2017 og 2018

Kilde: NAV

* Nord-Trøndelag og Sør-Trøndelag er vist som Trøndelag for bedre sammenlignbarhet over tid

Det framgår av tabell 2 at Oppegård, Lørenskog og Nittedal er de tre kommunene med lavest andel minstepensjonister. Oppegård har en andel på 7 prosent, mens Lørenskog og Nittedal begge har 8 prosent. Alle tre kommunene ligger i Akershus fylke. I tillegg til disse kommune, er Akershus representert med ytterligere sju kommuner i oversikten over de 15 kommunene med lavest andel minstepensjonister.

Høyest andel minstepensjonister finner man i Kautokeino i Finnmark med 34 prosent minstepensjonister. Deretter følger Rødøy i Nordland og Snillfjord i Trøndelag, som begge har 32 prosent. Det er 27 prosentpoeng i forskjell mellom kommunene med høyest og lavest andel minstepensjonister.

Tabell 2. Andel minstepensjonister av alderspensjonister. Kommune. Prosent. September 2018

Kommuner med lavest andel			Kommuner med høyest andel		
Kommune	Fylke	Andel	Kommune	Fylke	Andel
Oppegård	Akershus	7	Guovdageaidnu - Kautokeino	Finnmark	34
Lørenskog	Akershus	8	Rødøy	Nordland	32
Nittedal	Akershus	8	Snillfjord	Trøndelag	32
Gjerdrum	Akershus	8	Beiarn	Nordland	31
Ski	Akershus	8	Træna	Nordland	30
Nesodden	Akershus	8	Gáivuotna - Kåfjord - Kaivuono	Troms	29
Røyken	Buskerud	9	Roan	Trøndelag	28
Bodø	Nordland	9	Solund	Sogn og Fjordane	28
Båtsfjord	Finnmark	9	Agdenes	Trøndelag	28
Bærum	Akershus	9	Aure	Møre og Romsdal	27
Lier	Buskerud	9	Kvænangen	Troms	27
Frogn	Akershus	9	Lurøy	Nordland	27
Vadsø	Finnmark	9	Vega	Nordland	27
Ås	Akershus	9	Vestre Slidre	Oppland	26
Rælingen	Akershus	9	Hattfjell	Nordland	26

Kilde: NAV